

ธุรกิจของวิสาหกิจเริ่มต้น (Startups) ของเวียดนาม*

ปิยะขวัญ ชมชื่น**

๑. บทนำ

รายงานดัชนีการพัฒนานวัตกรรมระดับโลก (GLOBAL INNOVATION INDEX 2019)^๑ แสดงข้อมูลการเปลี่ยนแปลงด้านนวัตกรรมที่โดดเด่นในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ กรณีที่เวียดนามสามารถเลื่อนลำดับเข้าใกล้ ๔๐ ลำดับแรก และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจนวัตกรรมในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับต่ำ (LOWER-MIDDLE INCOME) เวียดนามอยู่ในลำดับที่หนึ่ง ตามมาด้วยยูเครน และจอร์เจีย

ปัจจุบัน เราเห็นได้ถึงการเติบโตทางการค้า การท่องเที่ยว และการลงทุนที่คึกคักในเวียดนาม โดยเฉพาะวงการธุรกิจ Startup ที่ขณะนี้ เวียดนามมีบริษัท Startup ระดับ unicorn หรือธุรกิจที่มีมูลค่าการลงทุนมากกว่า ๑ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เกิดขึ้นแล้วแห่งแรก กรณีที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาเซียนคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เวียดนามในฐานะประธานอาเซียนได้ผลักดันการสร้างเครือข่ายธุรกิจ Startups อาเซียน (ASEAN Start-up Network) โดยจะเชื่อมโยงธุรกิจ Startup ในภูมิภาค โดยขอรับการสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายจากประเทศสมาชิก^๒ เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมทางดิจิทัล สร้างนวัตกรรมในภูมิภาค ส่งเสริมผู้ประกอบการ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียน บทความนี้ จึงขอนำเสนอการเติบโตและประเด็นที่น่าสนใจของธุรกิจ Startup ในเวียดนาม

๒. ลักษณะโดยทั่วไปของ Startup

คำจำกัดความของวิสาหกิจเริ่มต้น หรือ Startup ยังมีความเห็นที่หลากหลาย สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติของไทย ได้ให้คำจำกัดความ "วิสาหกิจเริ่มต้น" หรือ "สตาร์ทอัพ" หมายถึง กิจการขนาดเล็กที่กำลังเริ่มเติบโตและใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ^๓

กฎหมายของเวียดนาม Law 04/2017/QH14 เรื่องการสนับสนุน SMEs และ Startup^๔ มาตรา ๓ ได้ให้คำจำกัดความว่า “Startup” หมายความว่า ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ที่ประกอบธุรกิจบนพื้นฐานเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญา เทคโนโลยี และเป็นรูปแบบธุรกิจที่สามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็ว

* บทความนี้เผยแพร่เมื่อวันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๒

** บุคลากรจัดทำข้อมูลกฎหมาย ฝ่ายอาเซียนและกิจการต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๑ THE GLOBAL INNOVATION INDEX 2019, Soumitra Dutta, Rafael Escalona Reynoso, and Antanina Garanasvili, SC Johnson College of Business, Cornell University Bruno Lanvin, INSEAD Sacha Wunsch-Vincent, Lorena Rivera León, Cashelle Hardman, and Francesca Guadagno World Intellectual Property Organization (WIPO)

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019-chapter1.pdf

^๒ เวียดนามมุ่งพัฒนาธุรกิจ Startup สร้างเครือข่ายธุรกิจ start-up อาเซียน (ASEAN Start-up Network) กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ VCCI envisions an ASEAN startup network <https://en.vcci.com.vn/vcci-envisions-an-asean-startup-network> <https://globthailand.com/vietnam-11022020/>

^๓ Thailand towards Startup Nation โดย สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.)

^๔ Law 04/2017/QH14 on assistance for small and medium sized enterprises, Article 3. Definitions “startup” is an SME that is established to implement its business ideas based on the exploitation of intellectual property, technology and new business models and is able to grow quickly.

ในอีกด้านหนึ่ง นาย Steve Blank อาจารย์มหาวิทยาลัย Stanford, Columbia, UC Berkeley ผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาของวงการผู้ประกอบการยุคใหม่ ได้กล่าวถึง startup ไว้ว่า “startup is an organization formed to search for a repeatable and scalable business model”^๕ ซึ่งหมายถึง Startup เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อค้นหาโมเดลธุรกิจ (business model) ที่สามารถทำซ้ำ (repeatable) ขยายกิจการได้ง่าย (scalable) หัวใจสำคัญของ Startups จึงอยู่ที่ business model ซึ่งคือรูปแบบ วิธีการดำเนินกิจการขององค์กรในการสร้างรายได้ โดยอาศัยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเป็นส่วนช่วยในการประกอบธุรกิจ^๖

๓. ธุรกิจ Startup ของเวียดนาม กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

ประการแรก ภายในระยะเวลาสองปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๒) เวียดนามสามารถขยับขึ้นมาเป็นลำดับที่สามจากห้าในกลุ่มประเทศที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมในการเริ่มธุรกิจสตาร์ทอัพ (startup ecosystem) โดยเป็นการวัดระดับกลุ่มประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในอาเซียน ๖ ประเทศ (อินโดนีเซีย สิงคโปร์ เวียดนาม มาเลเซีย ไทย ฟิลิปปินส์) ซึ่งเวียดนามเป็นรองจากสิงคโปร์และอินโดนีเซียเท่านั้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ Startup เวียดนามสามารถทำเงินได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๒๔๖ ล้านเหรียญสหรัฐ และธุรกิจ Startup มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องคล้ายกันกับตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ คือธุรกิจประเภทการค้าปลีกออนไลน์ สามารถดึงดูดเงินทุนได้มากที่สุด โดยเวียดนามมี Startups ประเภทอื่นที่โดดเด่นและกำลังเติบโตคือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับด้าน Fintech อสังหาริมทรัพย์ (real estate) และด้านการขนส่ง (logistic)^๗ โดย Startup รายใหญ่ของเวียดนามขณะนี้ ได้แก่ Tiki, VNPay, VNG และ VNG Corporation เป็น Startups ระดับ unicorn หรือธุรกิจที่มีมูลค่าการลงทุนมากกว่า ๑ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แห่งแรกของเวียดนาม ซึ่งธุรกิจของ VNG เริ่มจากการให้บริการเกมส์ และขยายกิจการมาให้บริการ ด้าน Online Payment และ e-commerce

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรของเวียดนาม เวียดนามมีจำนวนประชากรมากกว่า ๙๕.๕ ล้านคน^๘ เป็นตลาดที่มีประชากรอยู่ในวัยแรงงาน (อายุ ๑๕ - ๖๔ ปี) มากกว่าร้อยละ ๗๐ และเป็นวัยที่มีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีได้เกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดโดยมีกลุ่มคนที่เกิดในยุค Millennials (เกิดระหว่างปี ๒๕๒๔ - ๒๕๓๙) มากกว่าร้อยละ ๓๐ และกลุ่ม Generation Z (เกิดในปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓) มีมากกว่าร้อยละ ๑๖ ของประชากรทั้งหมดในปี ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีสมัยใหม่^๙ และเป็นกลุ่มที่เป็นกำลังซื้อที่สำคัญของเวียดนาม ทำให้เห็นว่ามีบริษัทชั้นนำของโลก อาทิ Apple,

^๕ What's A Startup? First Principles. <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/> สืบค้นเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

^๖ รายงานการศึกษาทางวิชาการ เรื่อง สตาร์ทอัพ (Startup): ทางเลือกในการทำงานของคนรุ่นใหม่ยุคไทยแลนด์ 4.0 จัดทำโดย กลุ่มงานคณะกรรมการการเงิน การคลัง การธนาคารและสถาบันการเงิน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร [file:///C:/Users/lawdraft/Downloads/7.%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%B1%E0%B8%9E%20\(StartUp\)%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/lawdraft/Downloads/7.%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%B1%E0%B8%9E%20(StartUp)%20(1).pdf)

^๗ Vietnam Tech Investment Report – H1 2019 – Cento Ventures <https://www.centovc.com/vietnam-tech-investment-report-h1-2019/>

^๘ ข้อมูลประเทศและเขตเศรษฐกิจ : เวียดนาม กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ ปรับปรุงเมื่อ : 05/06/2562 สืบค้นเมื่อ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ <http://www.eastasiawatch.in.th/th/information/15/>

^๙ RESEARCH REPORT: E-COMMERCE INDUSTRY IN VIETNAM Edition 2018, EU-Vietnam Business Network (EVBN), Page 24 III. Market drivers 1. Growth in young population: The coming of age of Generation Z, accounting for 16% of the population,

McDonald's หรือ Starbucks เกิดขึ้นและเข้าไปลงทุนในเวียดนาม และจากการสำรวจของ World Economic Forum พบว่าวัยรุ่นในเวียดนามมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เทคโนโลยีจะช่วยให้เพิ่มโอกาสในการทำงานในอนาคต และความสะดวกของธุรกิจ e-commerce และ online shopping ยังเป็นแรงจูงใจผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยี^{๑๐}

ประการสุดท้าย การสนับสนุนจากภาครัฐในการสร้างระบบนิเวศน์ที่ดีส่งเสริมการประกอบธุรกิจ Startup ในเวียดนาม (Ecosystem Support - Government) รัฐบาลเวียดนามให้ความสำคัญกับการสนับสนุนธุรกิจ Startup ใน ๔ ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ๑. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ๒. การพัฒนากลุ่มผู้มีความรู้ (talent development) ๓. การจัดกิจกรรม (Event) และ ๔. การปรับปรุงมาตรการกำกับดูแล (regulatory framework enhancement)^{๑๑}

๑. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้มีการจัดตั้ง High-Tech Park หรือนิคมอุตสาหกรรมไฮเทคหลายแห่งในเวียดนามที่ถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของมหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัย รวมถึงบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำต่าง ๆ ภายในพื้นที่จะมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อให้เป็นต้นแบบนิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีชั้นนำในระดับภูมิภาค และนครโฮจิมินห์มีแผนพัฒนานิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (Hi-Tech Park) แห่งที่ ๒ ที่จะเป็นเสาหลักในการพัฒนาเขตเมืองนวัตกรรม (Innovative Urban Area) ด้านตะวันออกของนครโฮจิมินห์^{๑๒}

นอกจากนี้ ภาครัฐได้จัดตั้งกองทุนของรัฐสนับสนุนกลุ่ม Startup และในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ศูนย์นวัตกรรมแห่งชาติ (NIC) และธนาคารแห่งประเทศไทย (SBV) ได้จัดให้มี regulatory sandboxes เพื่อกำกับดูแลและเป็นเวทีให้กลุ่ม Startup ทดสอบนวัตกรรมและรูปแบบของธุรกิจ Fintech ของตนเองเป็นครั้งแรกที่ Hoa Lac HiTech Park (HHTP) และจะมีการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวเพิ่มเติมทั่วประเทศ รวมถึงการพัฒนาแนวทางด้านกฎระเบียบต่าง ๆ ที่สนับสนุนการประกอบธุรกิจ Startup โดยเฉพาะด้านการให้สินเชื่อ P2P (Peer-to-peer lending platform) ที่มุ่งใจเพื่อส่งเสริมการเติบโตของภาคธุรกิจ^{๑๓}

or 14 million people in 2017, is expected to boost Vietnam’s E-commerce market in the next five years. This generation, who will have never known a world without the Internet, will have started using mobile devices at a young age. Millennials, representing 30% of the population (approximately 29 million people in 2017), are currently the largest group of online shoppers in Vietnam. They are characterised by their changing lifestyle and willingness to pay more to improve their lives. สืบค้นเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ <http://www.ukabc.org.uk/wp-content/uploads/2018/09/EVBN-Report-E-commerce-Final-Update-180622.pdf>

^{๑๐} Generation V: How Vietnam's Youths are Powering the E-economy: Update: This article has been updated to include Temasek's investment in VNG. <https://www.temasek.com.sg/en/news-and-views/stories/future/generation-v-how-vietnams-youths-are-powering-the-e-economy>

^{๑๑} Vietnam Tech Investment Report – H1 2019 – Cento Ventures <https://www.centovc.com/vietnam-tech-investment-report-h1-2019/>

^{๑๒} นครโฮจิมินห์มีแผนพัฒนานิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (Hi-Tech Park) แห่งที่ 2 สถานกงสุลใหญ่ ณ นครโฮจิมินห์ <http://www.thaiembassy.org/hochiminh/th/business/6821/105158%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%88%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-11-20-%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99-2562.html>

^{๑๓} A Review of Vietnam’s Fintech Industry in 2019 <https://fintechnews.sg/35968/vietnam/a-review-of-vietnams-fintech-industry-in-2019/>

๒. พัฒนากลุ่มผู้มีศักยภาพ (talent development) ผ่านกระบวนการจัดหาทุนสนับสนุนโครงการของกลุ่มธุรกิจ Startup การให้ทุนการศึกษา ณ ต่างประเทศ การจัดตั้งเครือข่ายศูนย์อบรมธุรกิจที่จะช่วยให้คำแนะนำและติดตามเกี่ยวกับการเริ่มต้นธุรกิจ

๓. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบธุรกิจ Startup และการแข่งขันด้านนวัตกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยให้กลุ่ม Startup เข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีการประชุมระดับประเทศที่สำคัญต่าง ๆ อาทิ งาน TechFest ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และปี พ.ศ. ๒๕๖๒ งานดังกล่าวสามารถดึงดูดเงินลงทุนได้หลายล้านดอลลาร์สหรัฐ

๔. การปรับปรุงมาตรการกำกับดูแลการเริ่มต้นประกอบธุรกิจ (regulatory framework enhancement) ภาครัฐได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลด้าน Fintech และในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ เวียดนามได้มีการออกกฎหมาย 13/2019/ND-CP ที่มีสาระสำคัญเป็นการสนับสนุนผู้เริ่มต้นประกอบธุรกิจด้วยการยกเว้นภาษีเป็นเวลา ๔ ปี และลดหย่อนภาษีร้อยละ ๕๐ เป็นเวลา ๙ ปี ให้สิทธิพิเศษทางภาษีสำหรับการนำเข้าและส่งออก ภาษีที่ดินและที่อยู่อาศัย และลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของ SMEs ถึงร้อยละ ๕๐

นอกจากนี้ เวียดนามยังได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ Startup ที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ อาทิ กฎหมายที่ 80/2016/ND-CP เรื่อง Non-cash payments กฎหมาย 04/2017/QH14 เรื่องการสนับสนุนผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็ก กฎหมาย 24/2018/QH14 เกี่ยวกับ Cybersecurity กฎหมายที่ 38/2018/ND-CP เรื่องการลงทุน Innovative Startup และกฎหมายที่ 39/2018/ND-CP แนวปฏิบัติทางกฎหมายในการส่งเสริม SMEs และ startups เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้จะมีการเติบโตของกลุ่ม Startup ในเวียดนามอย่างต่อเนื่อง แต่การดำเนินมาตรการต่าง ๆ ของเวียดนามยังมีความเห็นว่ากฎหมายและนโยบายที่สนับสนุนธุรกิจ Startup ยังไม่สามารถส่งเสริมผู้เริ่มธุรกิจ Startup ได้เพียงพอ เนื่องจากผู้เริ่มธุรกิจของเวียดนามยังมีความจำเป็นในการเข้าถึงเงินทุน และการระดมทุน แต่กฎหมายและมาตรการที่ออกมาส่วนมากจะมีลักษณะของการสนับสนุนค่าธรรมเนียมในการเริ่มต้นธุรกิจ หรือการลดภาษีเพื่อจูงใจให้เริ่มต้นประกอบธุรกิจ เป็นต้น^{๑๔}

^{๑๔} อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๒